

V A R I A D I D A C T I C A

HERODOTUS (vertaal deur J.P.J. van Rensburg), *Die Ooste teen die Weste. Herodotus se Geskiedenis*. Hans Kirsten Uitgewery, Pretoria, 1994. (Hardeband, 505 bladsye, ISBN 1 874848 21 1, R99,99)

Hierdie is een van die merkwaardigste boeke in Afrikaans wat in die onlangse verlede bekendgestel is. Herodotus (ong. 484-425 v.C.) was die heel eerste groot oud-Griekse prosaïst, in the Ioniese dialek. Deur Cicero (en andere) word hy tereg die "vader van die (Westerse) geskiedskrywing" genoem. En die vertaler in Afrikaans het, as vertaler van die Oud-Griekse werke, 'n ewe voortreflike rekord. Dit is juis vir *Die vroue van Troje* van Euripides, dat die Akademieprys vir Vertaalde Werk in 1948 ingestel is, en toe aan J.P.J. van Rensburg as eerste ontvanger daarvan toegeken is. Aanvanklik wou die Akademie die Hertzogprys aan Van Rensburg toeken, maar daar is toe wyslik besef dat dit nie 'n oorspronklike werk van hóm is nie! Daarna het J.P.J. van Rensburg herhaaldelik weer die Akademie se vertaalprys vir sy vertalings uit Grieks verower: 1963 (*Antigone* van Sophokles), 1965 (*Ilias* en *Odusseia* van Homerus); en nou weer, amper 15 jaar ná sy dood, vir die vertaling van Herodotus se *Geskiedenis*, waaraan hy feitlik presies ses jaar lank vertaal het. Vir al die jare, sedert 1971, het die manuskrip ongepubliseer gelê. En nou besit ons hierdie skat ook in Afrikaans.

Herodotus is gebore te Halikarnassos in Karië, Klein-Asië, uit 'n vooraanstaande familie. Hy gaan in ballingskap, deurreis die wêreld van die Middellandse See, asook Egipte aan die noordeinde van óns kontinent. Daarna vestig hy hom te Thurii in Magna Graecia, Suid-Italië.

Herodotus het ook die groot Atheense staatsman Perikles ontmoet, en in 446 v.C. openbare voorlesings uit sy *Geskiedenis* in Athene gelewer. En daarvoor sou hy 10 talente, d.w.s. 60 000 drachmai, ontvang het, in 'n tyd toe die dagloon van 'n gewone arbeider 2 drachmai was.

Herodotus was die eerste Westerling gewees om die gebeure van die verlede sistematies te ondersoek, te verifieer en te boek te stel. Dit is ook presies wat die Griekse woord *historia* (*historiê* in Herodotus se Ionies) beteken. Dit is waar die Engelse hulle "history" vandaan kry.

Herodotus verskil van die oud-Griekse *logógráphoi* (kroniekskrywers) daarin dat hy, i.p.v. hulle eertydse poëtiese verslae van 'n mitologiese verlede, 'n realities-beredeneerde verslag in prosa skryf oor die politiek en oorloë van vergange tye. In sy interpretasie het Herodotus inderdaad probeer om krities te wees, maar dit was nog die primitiewe kritiek van die pre-Sofisme. Hierin het hy dan ook ver agtergestaan by sy opvolger Thøekudides, wat in sy *Geskiedenis* die Peloponnesiese Oorlog, tussen Sparta en Athene, beskryf het. Thøekudides dra daarom weer die titel van die "vader van die (Westerse) kritiese, oftewel wetenskaplike, geskiedskrywing".

In sy *Geskiedenis* van nege boeke (deur die Alexandrynse geleerdes vernoem na die nege oud-Griekse Muses) beskryf Herodotus aan ons die Persiese Oorloë. Herodotus is 'n voortreflike *logopoiós* (storieverteller), en soos dit 'n goeie storieverteller betaam, gaan haal hy sy storie ver. Maar laat ons vir prof. J.P.J. van Rensburg self aan die woord stel in sy *Voorwoord*:

"Die botsing tussen die Grieke en die magtige Persiese Ryk gedurende die eerste kwart van die 5de eeu v.C., dít is die verhaal wat Herodotus vertel, in

die laaste een derde van sy Geskiedenis! Want eers moes hy sê waar die Perse en die Grieke vandaan kom; en nie alleen dit nie, maar ook alles, ja, alles wat hy op daardie lang reis deur die vorige eeue, in verre lande en by vreemde mense gehoor, gesien en beleef het. Hy praat en hy praat. En hierdie ou Griek se oë was altyd wawyd oop en sy ore gespits. Sy hande was nooit moeg om te skryf en sy tong om te praat nie. Hierdie aarde, so ver hy dit in één leeftyd kon leer ken, en die mense wat daarop woon, wat hulle dink, sê en glo, en hoe anders en eenders hulle lewe, was vir hom wonderlik" (aanhaling effens aangepas).

Kritici het Herodotus al naïef genoem, bygelowig, liggelowig en onwetenskaplik; maar vandag word hy as historikus weer hoog aangeslaan. In die Oudheid self was dit Ploetarchos en Lucianus van Samosata wat sy geloofwaardigheid soms betwyfel het.

Die ou Latynse skrywer Quintilianus het egter gunstig geoordeel oor Herodotus, en hom beskryf as *dulcis, et candidus, et fusus* (boeiend, helder en breedvoerig). 'n Moderne Engelse kritikus het Herodotus se styl beskryf as "simple, clear and graceful". Vir die interessantheid van sy verhaal het Herodotus talryke lang afwykinge en ekskursies gemaak. En ons is vandag bly om hierdie magdom van informasie uit die Griekse Oudheid te besit.

Dit is in Herodotus se *Geskiedenis* (VI.102 vervolgens) dat ons van die slag van Marathon lees, waar Miltiades in 490 v.C. die oprukkende Perse verpletterend verslaan het. En dit nadat Pheidippides (of Phidippides), die Athener, na Sparta in die Peloponnees gestuur is om hulp te ontbied. Hierdie hardloper het toe die afstand van 240 kilometer in slegs twee dae afgelê. Dit is waar die langafstandwedloop "marathon" sy naam vandaan kry.

Dit is ook by Herodotus (VII.201 vervolgens) dat ons van die slag van Thermopulai lees by die landengte aan die voet van die berg Oitê, op die grens tussen Lokris en Thessalië, waar die Spartaan Leonidas en sy manskappe vir twee dae lank die Perse dapper teruggehou het, totdat die Maliër Ephialtes aan die Perse 'n geheime pad oor die berg verrai het. Toe Leonidas hom weer kom kry, word hy van agter en van voor aangeval. Die Perse het deurgebreek en Leonidas het gesneuwel. Die oud-Griekse liriese digter Simonides het vir hom die beroemde *epitáphios lógos*, oftewel grafskrif, geskryf (soos dit vandag nog daar pryk): "O vreemdeling, gaan vertel vir die Spartane dat ons hier lê, gehoorsaam aan hulle bevel".

Herodotus se *Geskiedenis* is 'n oud-Griekse meesterstuk, nou vir die eerste keer in Afrikaans oorgebring deur 'n deurwinterde meestertvertaler. Egte Africana in 'n beperkte oplaag van 500 eksemplare.

G. van W. Kruger